

Orhan Kemal Hanımın Çiftliği üçlemesinde sosyal adalet ve kötü iktidar

Orhan Kemal¹

Bildiri özeti:

Orhan Kemal tarafından kaleme alınan Vukuat var, Hanımın çiftliği ve Kaçak adlı eserler; paranın ve gücün egemen olduğu, emek-üretim ilişkisinde üreten kesimin ezildiği adaletsiz bir dünyada fabrika ve toprak işçilerini konu alan ve engellerle dolu olan bir aşk hikayesi ile başlayan ve sonrasında gelişen karmaşık olayları ele alırlar. Adanada geçen bu hikayelerin baş kahramanları kadınlardır. Öncelikle babasının şöhret ve zenginlik merakına yenik düşen genç bir kız ve ardından bu saf genç kızın dünyaya farklı bir gözle bakmasıyla hanımlığa kadar giden öyküsü diğer yandan üvey babası tarafından taciz edilmiş, kocası tarafından terk edilmiş bir genç kadın. Yazar, bahsettiğimiz sınıflar arası eşitsizlik temasını aynı zamanda kadın-erkek eşitsizliği üzerinden de kurgular. Böylelikle birbirine geçmiş iki kurgu eserlere hakim olur.

Bu kitaplarda gördüğümüz üzere Orhan Kemal o dönem anadolusunun kanayan yaralarına parmak basmıştır. İnsanlar güç için, para için hiç düşünmeden çocuklarını ailesini haralayabilmektedir. Bu eserlerde 'Baba' figürü ön plandadır. Babanın olmayışı yada var olan ancak kötü ahlaklı yada para meraklısı olan babanın aile üzerindeki olumsuz sonuçlarına değinilmiştir. Bu nedenlerle romanlardaki baba figürünün bir otorite metaforu olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Makro iktidarda devlet olarak karşımıza çıkan otorite simgesi, ailede babadır. Atıf bir yapıda babanın hem yeri, hem gücü daha da sivrilmiştir.

Eserler yazıldığı dönemin hem toplumunu hem aile yapısını anlatır. Değişen sosyal ilişkiler, bireyler arasındaki eşitsiz güç ilişkisi, köylü ve işçiler üzerinden emek sömürerek geçinen zengin kesim, paranın hakimiyeti üzerine kurulmuş bir dünya ve bütün bunların tabii sonucu olan farklılaşma, değişme çabaları, yozlaşma, hayal kırıklıkları...

Bir hukuk ve edebiyat çalışması olarak bu çalışmanın amacı, Orhan Kemal'in Hanımın Çiftliği üçlemesinden hareketle öncelikli olarak eşitlik ve sosyal adalet konularının irdelenmesidir.

Anahtar Sözcükler: Mikro İktidar, Sosyal Adalet, Eşitsizlik, Kötü Baba

Eşit olmayan Güçler: Babanın ve 'Bey' in İktidarı

*Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Melis Budak

Cemşir ağa dört hanımlı sayısını kendi bile bilmediği yirmiden fazla çocuğu olan ve onların üstüden geçinen bir adamdır.Cemşir'in sözünden bir alıntı: *'Amaaaaaan,yaşayan yaşar ölen ölür,Allah değilim ya'(Vukuat Var syf.14)* Çizilen tabloda ortaya çıkan kötü bir baba figürüdür.Çocukları onun için eve para getiren robotlardan ibarettir.Kadınlarıda farksızdır;Bir birey ve kadın olarak değerleri söz konusu değildir,hatta kendi doğurdukları çocukları üzerinde bile söz hakları yoktur. Nitekim 'Vukuat var' adlı eserimizde Cemşir'in dördüncü karısından olan Güllünün bu sisteme karşı gelişi ve peşisıra gelen felaketleri ele alıyoruz.Cemşirin büyük oğlu olan Hamzanın sözünden bir alıntı; *'Rahatsızlık ne kelime,alt tarafı karı kancık takımı,adamdamı sayıyon bu karı kancık takımını'(Vukuat var syf.54)*

Hamza gecenin bir yarısı eve getirdiği sarhoş Ramazan rahatsız olmasın diye kullandığı cümlenin altında yatan 'Baba' gerçeğidir. Hamza babası Cemşirden ne gördüyse o olmuştur; Hatta nerdeyse boynuz kulağı geçmiş evdeki iktidar odağı Hamza olmuştur. Zaloğlu Ramazan sarhoş kafayla geldiği evde Güllüye aşık olur. Cemşir, Hamza ve Cemşirin dostu Berber Reşit kızı bu adamla evlendirmek için türlü işlere girişirler.Bu durumun altında yatan sebep ise sosyal statü,para ve şöhret kazanma arzusudur. Ramazanın kim olduğu önemsizdir,önemli olan onun Muzaffer Bey'in yeğeni olmasıdır.Muzaffer Bey Adana'nın zengin,toprak ve çiftlik sahibi bir beydir.Muzaffer Beyin bulunduğu coğrafya üzerindeki köylü ve işçi sınıfı üzerinde tahakkümü vardır.Biz bu beyi Hanımın Çiftliği üçlemesindeki en büyük 'Mikro İktidar' örneği olarak görebiliriz.Cemşir ağayı nasıl ki aile içerisinde iktidar odağı olarak ele alıyorsak Muzaffer beyide o coğrafyadaki iktidar odağı olarak ele alıyoruz.

İşte tam burada devreye giren önemli bir kavram vardır;'Sosyal Adalet'. Adaletin bir türü olan Sosyal Adalet; *'Bir toplumda ekonomik bakımdan zayıf durumdaki sınıfları,özellikle işçileri daha güçlü sınıflar ve işverenler karşısında korumak,sınıflar arasındaki gelir dengesizliklerini giderici yönde önlemler almak şeklindeki faaliyetlere verilen isimdir.'*(sosyaladalet.nedir.com)1960'ların Anadoluşunda Sosyal Adalet kavramı teorik olarak var olan ancak pratik olarak uygulama alanı olmayan bir kavramdır.Emek-Üretim ilişkileri henüz sağlam bir zemine oturtulamamıştır.İşverenlerin,mülk sahibi olanların işçileri ezdiği bir dünyada statü atlamanın yolunu bulanlar bu fırsatı kaçırmamak için her yolu denerler.Bunun en kolay yoluda kızlarını zengin bir beye vermektir.Cemşir Ağa ve eşrafı da bunu başarmış kızlarını çiftliğe göndermişlerdir.

Güllü ile çiftliğin Kahyası Yasin ağa arasında geçen bir diyalog:

'-Ne pazarlığımı senin üstüne pazarlık

-Ben hayvan mıyım?

-Haşa kızım,haşa yavrum...Adet usul böyle diye,bizde herkesin geçtiği köprüden geçelim dedik -Kaça pazarlık ettiniz?-Bin liraya yavrum,bin bankonota yallah deyince!...Şeriatın kestiği parmak acımaz yavrum.'(Hanımın Çiftliği syf.33)

Bu diyalogda gördüğümüz gibi Cemşir Ağanın hükmüne şeriat benzetilmesi yapılmıştır. Nasıl ki Şeriat yönetiminin katı kuralları varsa ve toplumun şeriat kanunlarından kaçışı yoksa Ataerkil düzende evde babanın söylediği sözün aldığı kararlarında aynı hükmü vardır. Cemşir Ağa para ve refah düşkün bir adamdır ; Sosyal Adaletsizliğin hakim olduğu dünyada çalışma zahmetinde bile bulunmayan bu baba figürü tabiri caizse 'yırtmak' için bir yol bulmuş ve bunu değerlendirmiştir.Güllü hariç bütün kadınlar zaten bu şeriat benzeri yönetimi kabul etmiş boyun eğmiştir.Berber Reşit'in hanımının bir sözü; 'Herkesin gözünden düşmek iyi mi?Değil.İnsan, hele kız eksiği,ananın babanın dediğinden çıkmamalı' (Vukuat var syf.373)

Sonuç; Kadınlar doğası gereği eksik varlıklardır. Kendi başlarına karar alamaz ve uygulayamazlar. Bu baskıcı yapıda kadın kısmı bile bunu kabullenmiştir; Bu nedendir ki başkaldıran bir genç kız görüldüğünde etraf tarafından yadırganır kabul görmez. Zaten ne kadar direnirse dirensin bu iktidara karşı gelemeyeceklerdi bu yüzden en başından kabullenmekte fayda vardır diye düşünülürdü. Bahsettiğimiz genç kız, başlarda her ne kadar parada pulda gözü olmayan yalnızca sevdiği Kemalle bir hayat sürme beklentisi içinde olsa da çiftliğe gelmesiyle ,onun Güllü'den Serap olmaya giden öyküsüne şahit oluyoruz.Muzaffer Bey yeğeni Ramazanı ekarte ederek güllüyle evlenir böylelikle güllü çiftliğin hanımı olur. Romanımızdan bir alıntı: 'Peki ama orda annesinin odasında yere mi oturacaktı?Yahut mindere mi? Oturamazdı,oturamazdı doğrusu.Ne diye güzelim elbiselerini kırıştırırsın .Portatif iskembelerden birisini mi götürseydi acaba'(Hanımın Çiftliği syf.220) Güllüyü de paranın baş döndüren cazibesi çabuk sarar .Muzaffer Bey'in hanımı olmak saygınlık görmek, pahalı giysiler giymek,içkiler içmek demektir.Başta istemediği bu hayat sonrasında güllüyü içine alır.Böylelikle hem ailesinin istediği sosyal statüyü sağlar,hemde kendisi rahat bir yaşam sürer.Ancak Muzaffer bey bir süre sonra öldürülür;Habib isminde bir karakter Muzaffer Beye kin besler.Bu kinin altında yatan sebep ise Muzaffer Bey'in daha önceden de söylediğimiz gibi bir 'oradakileri tahakkümü altında tutan

bir Bey olması,” bir mikro iktidar figürü olarak karşımıza çıkmasıdır..Muzaffer Bey toprak zenginidir;sahipsiz toprakları ekip biçer isterse tapulu topraklarada göz diker ancak ona karşı gelebilecek dur diyebilecek bir otorite yoktur.Egemen güç paradır;Para kimdeyse söz hakkı da ondadır.Parti seçimlerinde kazanan Muzaffer Beye kini sürekli artan Habip Muzaffer Beyi öldürür.Köylüyüde kıskırtarak Hanımın Çiftliğini bastırır ve yakılmasını sağlar.Bu olaylar insanların temel nedeni:Sosyal adaletsizliktir.Artık köylülerin sabrı taşar ve kendilerinde hak olarak gördüklerini almak isterler.Makro iktidarın bir izdüşümü olan Mikro iktidar; kurala bağlı olmayan, ilişkisel, iletişimsel bir iktidar sürecidir; yani birey-birey ilişkisidir. Dolayısıyla Mikro iktidar değişen ve gelişen toplum şartlarında heran sarsılabilir yokolabilir veya yokedilebilir iktidar odağı değiştirilebilir.

Üçlememizin son romanı olan kaçakta Habibin işleği suçlar nedeniyle kaçmasıyla farklı kişiler ama benzer hayatlarla rastlaşırız.Hacerde Güllü gibi çocuk yaşında göze batan güzel bir genç kızdır.Yine bir kötü baba figürü ile karşı karşıya kalırız hemde bu sefer bir ‘Üvey Baba’... *Hacer’in üvey babası: ‘Hele onbeşine bassın,şimdi toy daha,on beşine basarsa...’(Kaçak syf.6)* bu üvey baba kızına göz koymuştur,ona evinde baktığı karnını doyurduğu içinse kendinde bu hakkı görmektedir. ‘Vukuat var’ da gördüğümüz öz baba figüründen sonra bu üvey baba figürü yadırganmayacak durumdadır. Topal Duran isimli karakterimiz ise Hacerde göz koyan evli olmasına rağmen peşini bırakmayan tembel bir adamdır; yine Vukuat Varda gördüğümüz Zaloğlu Ramazanın karakter olarak adeta bir kopyasıdır. Kasabanın en zengin sözü geçen adamı Haşim ağanın yeğenidir. Kanundan çok kendini saydırır,insanlar önünde el pençe divan dursun ister.Muzaffer Bey den daha kabaca olan bu adam da yine kötü bir ‘Mikro İktidar’ örneği olarak karşımıza çıkar.

SONUÇ:

Geçmişten günümüze kadar gelen bu süreçte iktidar kavramının bireylerle birlikte olduğu bir gerçektir.Ancak ciddi bir sorunumuz vardır: ‘İktidar aşırılığı’. 19ncu ve 20nci yüzyılın yazarları ve düşünürleri bu sorunu ciddi bir şekilde ele almışlar ve incelemişlerdir.*Foucault’yu iktidar üzerine düşünmeye sevk eden şey yirminci yüzyılın temel sorunu(faşizm ve stalizm örneklerinde olduğu gibi) ‘iktidar aşırılığı sorunu’ ve bunu analiz edecek kavramsal aygıtlardan elde mevcut olmayışıdır.Ona göre 19ncu yüzyılın temel meselesi sefalet sorunu,ekonomik sömürü sorunu ve buna bağlı olarak bizzat zenginliği üretenlerin sefaletinden kaynaklanan bir zenginliğin oluşumu sorunu idi.Başta marksizim olmak üzere 19ncu yüzyılın ekonomist ve tarihçileride bu konu üzerinde durdular.(Ekev Akademi Dergisi sayı:51 syf.104)* Yani iktidar aşırılığının altında yatan sebeplerden en önemlisi ‘Sosyal Adalet’ kavramının teorik olarak varolmayışıdır.Böylelikle toplumda üreten kesim eşittir ezilen kesim sonucu ortaya çıkartıyor.Bütün dengelerin odak

merkezinde paranın varlığına şahit oluyoruz.Böylelikle aslında ‘Makro İktidar’ kavramı ele alınırken başka bir iktidar türü olan ‘Mikro iktidar’ kavramı inceleniyor.19ncu yüzyılda özellikle Anadolu da ;ailede baba olarak gördüğümüz mikro iktidar figürü;Toplumsal yaşama bakıldığında üretim araçlarını,parayı elinde bulunduran kesim olarak ortaya çıkıyor.Jeremy Bentham ile başlayan,Foucault ve Althusser ile devam eden iktidar değişimi yolculuğumuz bizleri günümüze getirdi.Şimdilerde Dünyada ve bizim ülkemizin Anayasasında da Sosyal adalet olgusunun yerleşmiş olmasının etkisiyle toplumlarımız ve yönetim şekillerimizin iktidar odaklarımızın daha farklı daha gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça:

Orhan Kemal Hanımın Çiftliği

Orhan Kemal Vukuat Var

Orhan Kemal Kaçak

Ekev Akademi Dergisi

SosyalAdalet.nedir.com